

Politika és női egyenjogúság ^[1]

„A dolgozó nők hatalmas sereg, amely nélkül nem győzhet a szocializmus. A nő ember, elvtárs, anya.” 1948 után a háztartásbeli nők bevonása a termelőmunkába jelentős politikai kérdés volt. A közölt dokumentum a nők munkába állításának a megoldására tesz javaslatot.

Bevezetés

A nők családi kereteken kívül folytatott kereső tevékenysége a 20. század folyamán általánossá vált. Összehasonlításképpen megemlíthetjük, hogy Amerika és Európa egyes országaiban már a 19. század végén megjelentek a feminista mozgalmak, amelyek a női egyenjogúságért harcoltak, hirdelve, hogy a nőknek joguk van a munkához, a tanuláshoz és az érvényesüléshez az élet minden területén. Magyarországon ez a folyamat nagyon lassan indult el. A 20. század első felében a nők a munka világának csak bizonyos területein érvényesülhettek. A legtöbb női munkaerő a kézműiparban, a kereskedelemben, az oktatásban, illetve irodai alkalmazottként dolgozott, de számuk ebben az időben még elenyésző volt. A változást a második világháborút követő időszak hozta el, különösen a Szovjetunió érékkörébe tartozó országokban. A *szocialista fejlődés* útjára kényszerített országok egyik jelentős feladatuknak tekintették a női egyenjogúság megteremtését.

1945-ben kiemelt problémát jelentett az ország újjáépítése. Mindehhez új munkaerőforrásokra volt szükség. A megoldást a mezőgazdaságban dolgozók áttelepítése az iparba, illetve a háztartásbeli nők bevonása a termelőmunkába jelentette.

Az 1948 után a gyors iparosítás lett a gazdaságfejlesztés központi célja, ezen belül is kiemelt fontosságot tulajdonítottak a nehéziparnak és a hadiiparnak. Ennek érdekében további munkaerő bevonására volt szükség. Ebben a folyamatban a nők életének átalakulását alapvetően befolyásolták a nemzetközi erőviszonyok változásai, a szovjet modell követése, a tervgazdálkodás bevezetése, a külföldi és a magyarországi munkásmozgalmi irányzatok, illetve a pártpolitika alakulása.

Az 1949-1950-ben 100 000, addig nem foglalkoztatott asszony munkába állítását irányozták elő hazánkban. A korszak hivatalos propagandájának gyakori szereplői lettek a munkásnők. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek alkalmazása elsősorban a kereskedelemben, illetve az iparban, ezen belül is az építő- és textiliparban volt jellemző. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező nők általában az irodai adminisztratív munkahelyeket foglalták el. A szükségletekhez igazodó munkaerő *termelés* jegyében indították el a különböző rendkívüli - *gyorstalpalónak* nevezett - képzési formákat.

Még 1945 januárjában jött létre a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ), amely lényegében a Magyar Kommunista Párt háttérszervezete volt. Az MNDSZ kezdetben egészségügyi kérdésekkel, gyermekvédelemmel, a szegények helyzetével foglalkozott. 1948 után azonban a szövetség fő célja az volt, hogy a nők körében - a különböző rétegek politikai érettségének és kulturális igényének megfelelően - ismeresse a Magyar Dolgozók Pártja és a kormány politikáját, határozatait. Az MNDSZ csoportjai ipari üzemekben, hivatalokban, különböző intézményekben működtek. Külön figyelmet fordítottak a falusi parasztasszonyok *nevelésére*, így a frissen létrehozott termelőszövetkezeti csoportokban megszervezték a MNDSZ-csoportokat.

Az 1949-es alkotmány kimondta, hogy „a nők a férfival egyenlő jogokat élveznek”. Egy, az ötvenes évekből származó, Komócsin Zoltán nevével fémjelzett *A dolgozó nők neveléséről, és szebb életért című* olvasóköri anyagban ezt olvashatjuk: *„A tőkés országokban élő dolgozó nők álmot sem mernek olyan életről, amely máris osztályrészük a mi lányainknak, asszonyainknak. A dolgozó nők hatalmas sereg, amely nélkül nem győzhet a szocializmus. A nő ember, elvtárs, anya.”*

A nők munkába állítása valóban jelentős politikai kérdés volt. A korabeli sajtótermékekben, filmekben és egyéb művészeti alkotásokban megjelenik az akkor jellemző, *új nőideál* a sztahanovista munkásnő, a mezőgazdaságban dolgozó traktorista lány. A pártpolitika céljainak megfelelően a sajtóban megjelenő női portrék mind azt sugallták, hogy a nők függetlenül társadalmi helyzetüktől és életkoruktól milyen sokat tehetnek az ország érdekében. Megismerhettük a dolgozó nőket munkájuk közben, az elvtársnőket, amint társadalmi munkát végeznek, a dolgozó anyákat, ahogy a napi munka után a háztartást, a gyermeknevelés nagy feladatait megoldják, eközben helytállnak a termelésben, és állampolgári kötelességük teljesítésében.

Egyre több volt azoknak a nőknek a száma, akik szívesen vállaltak volna munkát, mert a családok megélhetéséhez már nem volt elég egy aktív kereső, hiszen az erőltetett iparosítás egyre nagyobb áldozatokat követelt. Az 1951-ben élelmiszerekre és iparcikkre bevezetett jegyrendszer az életszínvonal csökkenését eredményezte olyannyira, hogy a magyarországi helyzet alakulását az SZKP vezetői is aggasztónak találták, és éles bírálatokkal illették. Az 1953-ban Nagy Imre által bevezetett új gazdaságpolitika a munkaerőpiacon - ezen belül a női munkavállalók körében - is éreztette hatását. Az új miniszterelnök a nehézipar addigi erőltetett fejlesztése helyett a könnyűipar, az élelmiszeripar fokozott térnyerését ígérte: a textil-, a konzerv- és a gyógyszeripar több és kedvezőbb elhelyezkedési lehetőséget nyújtottak a dolgozni kívánó nők számára. A nők munkavállalási kedve azonban még így is komoly problémákat okozott. A vállalatok vezetői elvben az „önkéntesség betartásával” irányították át azokat a férfi dolgozókat más munkakörökbe, akik nők által is betölthető feladatokat láttak el. Az ötvenes évek közepe táján, új nőideál megjelenése figyelhető meg a korabeli sajtóban. A munkás- és parasztasszonyok mellett egyre többet olvashatunk értelmiségi nőkről is.

A hatvanas évekre természetessé vált a nők munkavállalása, valamint a munka melletti továbbképzés, a főiskolán, egyetemen esti, levelező tagozaton szerzett diploma.

Minderre hogyan reagált a dolgozó nép „lánya és fia”?

Ezt idézi két évtizedekkel később készült visszaemlékezés *Nők Lapja* hasábjain, szintén az akkori propaganda jegyében. Egy vidéki asszony így emlékszik: *„Ismét elmúlt pár év, a TSZ betagosította földjeinket. Szerettem volna én is elmenni dolgozni. Sajnos jó darabig nem sikerült. Aztán, a közeli városban a pesti konzervgyár egy fiókot létesített. Paprikát savanyítottak, elég sok asszonyt kerestek munkára. Engem is felvettek. Mindennap hajnalban keltem, megfőztem, elláttam az apróságokat. Mégsem éreztem magam fáradtnak örültem, hogy dolgozhatok.”*

Egy férj visszaemlékezése: *„Feleségem tanfolyamra jár, szemináriumot hallgat, a szakszervezeti munkában is részt vesz. Feleségemmel csak késő este és vasárnaponként találkozom. Főzni, vasalni már megtanultam, de sajnos a hárisonyastoppolás és a mosás nem igen megy nekem”*

Az alább közölt forrás a szakképzésért felelős szervezetnek, a Munkaerőtartalékok Hivatalának az előterjesztése a Minisztertanácshoz a nők munkába állításának kérdéseiről. A dokumentum jórészt adminisztratív intézkedésekkel látta megoldhatónak az akkor már évek óta akut problémát. Jellemző azonban, hogy az 1956 tavaszán készült előterjesztés már nem az ötvenes élejeknek agyonideologizált stílusát tükrözi vissza, hanem többé-kevésbé realista képet fest a nők helyzetéről

Magyar Országos Levéltár, Pénzügyminisztérium, XIX-L-1-c/3. doboz

Forrás

MUNKAERŐTARTALÉKOK HIVATALA

Tárgy: Javaslat a nők munkába állítására
Szigorúan titkos!

ELŐTERJESZTÉS

a Minisztertanácshoz

Az utóbbi években állandó probléma a nők munkába helyezése. Bár az első öt éves terv folyamán jelentősen megnövekedett a dolgozó nők száma, több tízezer munkába lépni kívánó nő nem talál fizikai adottságainak megfelelő munkalehetőséget. A nők munkába helyezése jelentős politikai kérdés. A munkát nem találó nők elkeseredettek, elégedetlenek, a munkanélküliség megszűnésére és az alkalmakra hivatkozva lépnek fel. Munkába helyezéssel jelentős politikai problémát oldunk meg. Népgazdaságunk munkaerőhelyzete évek óta jellemző az a kettősség, hogy egyrészt az üzemek munkaerőhiánnyal küzdenek, másfelől a női dolgozók nehezen vagy egyáltalán nem találhatnak elfoglaltságot. Ennek a jelenségnek alapvető oka, hogy a munkaerő szükségletet csak számszerűen fedő a meglévő, főleg a női dolgozókból adódó munkaerő felesleg.

A nők munkába helyezési nehézségei mind Budapesten, mind a vidéki városokban jelentősek. Budapesten kb. 10 000 a munkát kereső nők száma. Az MTH munkaerő irányító irodáin jelentkező nők - 3000 főről készített adatfelvétel alapján - 49%-a egyedülálló, kiknek az elhelyezkedés létkérdés. A jelentkezők zöme 92%/ már dolgozott, s a legnagyobb részük keresőképes korú. A jelentkezők 59%-a bármilyen munkát vállal, 36% csak könnyebb fizikai munkát, 5% pedig csupán adminisztratív munkakört.

A nők munkába állításának nehézségeit jelentős mértékben növeli, hogy az elmúlt évek során a vidéki nők nagy számban áramlottak a városokba. Ez az áramlás ma is tart. Ennek következtében a mezőgazdaságban nő a munkaerőhiány, másrészt a vidéki nők elfoglalják a városi nők számára alkalmas munkahelyeket. Budapesten az ideiglenes tartózkodási engedéllyel lakó nők engedélyének megvonása nem oldja meg ezt a problémát, mert ezek közül sokan Budapest környékén telepsznek le, s még növelik a város környékéről bejáró nők nagy számát. Vidéken semmiféle akadálya nincs annak, hogy a mezőgazdasági foglalkozású nők a városokban vállaljanak munkát.

A munkaerő irányító irodák a jelentkezők kis hányadának /15-20%-nak/ tudnak csak munkalehetőséget biztosítani, s ezeknek is egy része kisegítő, egy-két heti vagy hónapi munkára. A vidéki városokban a nők munkába helyezése terén még kedvezőtlenebb a helyzet. Reprezentatív felmérésünk adatai szerint egyes munkakörökben lehetőség van a nők arányszámának növelésére. Bizonyos szak-, betanított-, segédmunkás és kisegítő munkakörökben 5-10%-kal, egyes esetekben ennél magasabb arányban növelhető a foglalkoztatott nők száma. A vállalatok azonban gyakran a nőekkel betölthető munkakörökben is férfiakat foglalkoztatnak, elvonva őket olyan területekről, amelyekben csak férfiak foglalkoztathatók.

Kellő intézkedésekkel el lehet érni, hogy 1956-ban ismét jelentős számú nőt kapcsoljunk be a termelőmunkába. Széleskörű társadalmi mozgalmat kell indítani, bevonva a pártszervezeteket és az egyes tömegszervezeteket. Anyagi áldozatokkal is elő kell segíteni, hogy a könnyebb fizikai igénybevételt kívánó munkakörökben foglalkoztatott férfiakat fel lehessen nőekkel cserélni, hogy a nők elhelyezkedési problémáival kapcsolatos politikai kihatásokat elkerüljünk.

Fentiek megvalósítása érdekében kérem a Minisztertanácsot az alábbi határozati javaslat elfogadására:

II.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának/ 1956.Mt. h. számú határozata a nők munkába állításáról.

A Minisztertanács megállapítja, hogy az utóbbi évek során jelentősen növekedett a népgazdaságban foglalkoztatott nők száma, azonban a nők egy része még ma sem talál fizikai adottságainak megfelelő munkahelyet. Mivel a munkára jelentkező nők teljes számban való foglalkoztatása fontos politikai kérdés, széleskörű társadalmi akciót kell indítani a nők fokozott foglalkoztatása érdekében. Az üzemek vezetőinek a társadalmi szervek képviselőinek segítségével el kell érni, hogy a könnyebb fizikai munkakörökben általában női dolgozókat foglalkoztassanak. A nőknek termelésbe való fokozott bevonása a politikai jelentőségén túl csökkenti a népgazdaság rendszeres, állandó munkaerőhiányát.

Fentiek végrehajtására a Minisztertanács az alábbi határozatokat hozza:

1. A Minisztertanács felhívja a vállalatok és szervek vezetőit, hogy a nők fokozott munkába állítása érdekében tekintsék jelentős feladatuknak a vezetésük alatt álló üzemben a dolgozó nők munkakörülményeinek megjavítását, helyileg biztosítsák a feltételeket ahhoz, hogy minél nagyobb számban tudjanak nőket foglalkoztatni. Vizsgálják meg a foglalkoztatott női dolgozók arányát, biztosítsák a jelenlegi arányszám megtartását és törekedjenek annak növelésére. Az üzemek vezetőiből és a társadalmi szervek képviselőiből alakított bizottságok nyújtsanak segítséget a nőekkel betölthető munkahelyek felkutatásában, melynek során messzemenően vegyék figyelembe a dolgozók javaslatait és kezdeményezéseit.
2. A vállalatok vezetői és a társadalmi szervek képviselői győzzék meg és az önkéntesség betartásával irányítsák át más munkakörökbe az olyan fiatal, egészséges férfi dolgozókat, akik nőekkel is betölthető munkakörökben dolgoznak. Az átirányítás elsősorban üzemen, iparágon belül nehezebb fizikai munkakörökbe történjen, továbbá az építő-és bányai területére. A meggyőző munka főképpen azokra terjedjen ki, akik a vállalt székelyén ideiglenes tartózkodási engedéllyel laknak, vagy a környékről járnak be. A fentiek szerint a meggyőzött és áthelyezett férfi dolgozót új munkakörében egyszeri alkalommal - a vállalt munkától függően - 500-1000 Ft-ig terjedő jutalomban kell részesíteni, továbbá keresetét - amennyiben az előző munkahelyén elért átlagkeresetet nem éri el - három hónapig az előző munkahelyén elért átlagkeresetének összegéig ki kell egészíteni.
3. A 2. pontban meghatározott jutalom és bérkiegészítés kifizetésének kérdéseit a Pénzügyminiszter az MTH elnökével egyetértésben az alábbi irányelvek szerint szabályozza: A fentiek szerint áthelyezett dolgozóval legalább 1 évre szóló szerződést kell kötni, melyet egyrészt a dolgozó foglalkoztató új és régi munkaadó, másrészt a dolgozó ír alá. A jutalmat és a bérkiegészítést, a dolgozót foglalkoztató új munkaadó - kivéve ha a dolgozó ugyanannál az üzemenél vállal nehezebb fizikai munkát- folyósítsa a munkába lépéstől számított 14 napon belül illetve a bérfizetések alkalmával. A jutalom és a bérkiegészítés fedezetére szolgáló kb. 4 és fél millió forintot a Pénzügyminisztérium biztosítsa.
Határidő: május 31.
Felelős: Pénzügyminiszter, MTH elnöke
4. Az olyan munkakörökben, melyekből a dolgozókat a 2. pontban meghatározottak szerint átirányították, csak nőket szabad alkalmazni.
Felelős: miniszterek, főhatóságok vezetői
5. A városi lakosú nők munkája megkönnyítése érdekében a városok környékéről bejáró nőket az üzemek vezetői és a társadalmi szervek képviselői győzzék meg, hogy lépjenek be tagként a lakóhelyükön lévő mezőgazdasági termelőszövetkezetekbe, illetve vállaljanak munkát a környébeli állami gazdaságokban. Annak biztosítására, hogy a termelőszövetkezetekben munkát vállaló nők havonta rendszeresen bérfizetésben részesülhessenek, az akcióba bevont termelőszövetkezetek részére együttesen 15 millió forint kölcsönt kell nyújtani, előleg folyósítására. Biztosítani kell, hogy a termelőszövetkezetekben munkát vállaló nők munkahelyre való utazáshoz a dolgozókat általában megillető villamosvasút, autóbusz és vasúti díjkedvezményben részesüljenek.
Határidő: azonnal
Felelős: Földművelésügyi Miniszter, Pénzügyminiszter, Közlekedés és Postaügyi Miniszter
6. A nőekkel betölthető munkahelyek növelése, valamint a városok élelmszer ellátásának fokozottabb biztosítása érdekében ki kell dolgozni a kommunális városi kertészetek fejlesztésének tervét. A tervezetet az OT Elnöke a Város és Községgazdálkodási Miniszterrel egyetértésben terjessze a Minisztertanács elé.
Határidő: szeptember 31.
Felelős: OT elnöke, Város és Községgazdálkodási Miniszter
7. A női arányszámok növelése érdekében valamennyi minisztérium területén az illetékes miniszter, az OT és az MTH elnökével egyetértésben határozzon meg munkaköröket, melyekben 1956. június 1-től kezdve új felvétel esetében csak nőket szabad alkalmazni. A miniszterek adjanak ki utasítást a tárcájuk főfelügyele alá tartozó vállalatok felé, hogy a megjelölt megüresedő munkahelyekre kizárólag helybeli lakosú nőket alkalmazzanak. A vállalatok vezetői és a társadalmi szervek képviselői meggyőző úttal biztosítsák az e munkakörökben dolgozó fiatal, egészséges férfiak egy éven belüli átirányítását.
Határidő: május 31.
Felelős: miniszterek, főhatóságok vezetői
8. A kisipari termelőszövetkezetek alkalmazott vagy tagként munkaerőket, az iparengedélyüket visszaadó kisiparosokon túl nőket, valamint idős és csökkent munkaképességű dolgozókat is vehetnek fel.
Határidő: június 1.
Felelős: Város- és Községgazdálkodási Miniszter
9. A 4. és 5. pontban meghatározott megüresedett női munkahelyeket, továbbá a 8. pontban meghatározott munkahelyeket az MTH munkaerő irányító irodáin jelentkező nőekkel, illetve idős és csökkent munkaképességű dolgozókkal kell betölteni.
Felelős: miniszterek, főhatóságok vezetői
10. A miniszterek vizsgálják meg, hogy tárcájuk területén milyen intézkedések hozhatók a nők munkába állításának elősegítésére. Az olyan intézkedési tervek, melyek a szükséges előfeltételek hiánya miatt a tárca hatáskörén belül nem valósíthatók meg, az esetleges költségkihatás felméréssel az OT útján összesítve a Minisztertanács elé kell terjeszteni.
Határidő: június 30.

Felelős: miniszterek, főhatóságok vezetői, OT elnöke

11. Az OT a második ötéves terv terhelési és iparfejlesztési tervei kidolgozásánál fordítson különös gondot a nők munkába helyezési problémáinak megoldására és készítse el a nők fokozott munkába állításának tervét.

Felelős: OT elnöke

12. A sajtó és a rádió rendszeresen foglalkozzon a nők munkába állításának kérdéseivel.

Felelős: Népművelési Miniszter

13. Az MTH szervein keresztül rendszeresen ellenőriztesse a vállalatokat, milyen intézkedéseket tesznek a nők fokozott munkába állítása érdekében.

Felelős: MTH elnöke

14. A Minisztertanács felkéri a Szakszervezetek Országos Tanácsát, a Dolgozó Ifjúság Szövetségét, hogy nyújtsanak segítséget az e határozatban foglaltak végrehajtásához.

Budapest, 1956. április 19.

Pécsi János s.k.
a Munkaerőtartalékok Hivatala elnöke

Címkék:

[női egyenjogúság](#) ^[2]

[MNDSZ](#) ^[3]

[Magyar Dolgozók Pártja](#) ^[4]

[Nők Lapja](#) ^[5]

[Munkaerőtartalékok Hivatala](#) ^[6]

[Minisztertanács](#) ^[7]

Kiadás: 5. évfolyam (2005) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/politika_es_noi_egyenjogusag.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/politika_es_noi_egyenjogusag.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/noi-egyenjogusag>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mndsz>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-dolgozok-partja>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nok-lapja>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkaerotartalekok-hivatala>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/minisztertanacs>